

Приозерск қаласы бойынша коммуналдық қалдықтарды басқару жөніндегі 2024-2028 жылдарға арналған бағдарламаны бекіту туралы

Қарағанды облысы Приозерск қалалық мәслихатының 2024 жылғы 14 мамырдағы № 17 /129 шешімі

Қазақстан Республикасы Экологиялық кодексінің 365-бабының 3-тармағының 1) тармақшасына, Қазақстан Республикасының "Қазақстан Республикасындағы жергілікті мемлекеттік басқару және өзін-өзі басқару туралы" Заңына сәйкес Приозерск қалалық мәслихаты ШЕШІМ ҚАБЫЛДАДЫ:

1. Осы шешімнің қосымшасына сәйкес Приозерск қаласы бойынша коммуналдық қалдықтарды басқару жөніндегі 2024-2028 жылдарға арналған бағдарламасы бекітілсін.

2. Осы шешім оның алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі.

Қалалық мәслихат төрағасы

А. Исатаев

КЕЛІСІЛДІ:

"Приозерск қаласының
тұрғын үй коммуналдық
шаруашылығы, жолаушылар
көлігі және автомобиль жолдары
бөлімі" мемлекеттік мекемесінің
басшысы

Приозерск қалалық мәслихатының
2024 жылғы 14 мамырдағы
№ 17/129 шешіміне қосымша

**ПРИОЗЕРСК ҚАЛАСЫ БОЙЫНША КОММУНАЛДЫҚ ҚАЛДЫҚТАРДЫ БАСҚАРУ
ЖӨНІНДЕГІ 2024-2028 ЖЫЛДАРҒА АРНАЛҒАН БАҒДАРЛАМА**

МАЗМҰНЫ

КІРІСПЕ	3
Ауданның негізгі сипаттамалары	4
Жоспарлы кезеңге арналған коммуналдық қалдықтарды басқару бағдарламасын әзірлеу қажеттілігінің негіздемесі	4
1. ПРИОЗЕРСК ҚАЛАСЫНДАҒЫ КОММУНАЛДЫҚ ҚАЛДЫҚТАРДЫ БАСҚАРУДЫҢ АҒЫМДАҒЫ ЖАҒДАЙЫН ТАЛДАУ	5
1.1. Коммуналдық қалдықтарды басқарудың ағымдағы жағдайын бағалау	5
1.2. Коммуналдық қалдықтардың түзілуі мен жинақталуы бойынша нормативтік базасы бар	6
1.3. Коммуналдық қалдықтардың морфологиялық құрамы	6
1.4. Приозерск қаласының ҚТҚ полигондары туралы мәліметтер	6
1.5. ҚТҚ қалдықтарын жинауға арналған контейнерлердің қажетті санын талдау	9
1.6. Биологиялық ыдырайтын қалдықтар	9
2. МАҚСАТТАР, МІНДЕТТЕР ЖӘНЕ НЫСАНАЛЫ КӨРСЕТКІШТЕР	11
2.1. Бағдарламаның мақсаттары мен міндеттері	11
2.2. Қойылған мақсаттар мен міндеттерге жолдары неғұрлым тиімді және экономикалық негізделген әдістермен қол жеткізу	11
3. БАҒДАРЛАМАНЫҢ НЫСАНАЛЫ КӨРСЕТКІШТЕРІ	13
4. НЕГІЗГІ БАҒЫТТАР, ҚОЙЫЛҒАН МАҚСАТТАР МЕН МІНДЕТТЕРГЕ ҚОЛ ЖЕТКІЗУ ЖОЛДАРЫ	14
5. ҚАЖЕТТІ РЕСУРСТАР	16
6. БАҒДАРЛАМАНЫ ІСКЕ АСЫРУ ЖӨНІНДЕГІ ІС-ШАРАЛАР ЖОСПАРЫ	17

КЕСТЕЛЕР ТІЗІМІ

1.1-кесте. Приозерск қаласы бойынша 2019 жылдан 2023 жылға дейінгі кезеңде жиналған және тасымалданған коммуналдық қалдықтардың көлемі. 5

1.2-кесте. Қалалық жердегі ҚТҚ морфологиялық құрамы. 6

1.3-кесте. Приозерск қаласының ҚТҚ заңдастырылған полигондарының тізімі 8

3.1-кесте. Приозерск қаласының коммуналдық қалдықтарды басқару бағдарламасының нысаналы көрсеткіштері. 13

6.1-кесте. Бағдарламаны іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспары. 17

КІРІСПЕ

Қоршаған ортаны қорғаудың маңызды бағыттарының бірі өндіріс және тұтыну қалдықтарын басқаруды ұтымды ұйымдастыру болып табылады. Бұл ретте қалдықтары аз және қалдықсыз технологияларды енгізуді, оларды залалсыздандыру және кәдеге жарату мақсатында қалдықтарды қайта өңдеуді экономикалық ынталандыру маңызды рөл атқарады.

Бұл бағдарламада Қарағанды облысы Приозерск қаласының коммуналдық қалдықтарын жинау және орналастыру қарастырылады.

2024-2028 жылдарға арналған Қарағанды облысы Приозерск қаласының коммуналдық қалдықтарын басқару жөніндегі бағдарламасы "Коммуналдық

қалдықтарды басқару жөніндегі бағдарламаны әзірлеу жөніндегі жергілікті атқарушы органдарға әдістемелік ұсынымдарды бекіту туралы" Қазақстан Республикасы Экология және табиғи ресурстар министрінің 18.05.2023 ж. №154 бұйрығы негізінде әзірленді.

Бағдарлама Экологиялық кодекске сәйкес, атап айтқанда Кодекстің 329-бабында белгіленген иерархия қағидатына сәйкес әзірленеді.

Бағдарламада коммуналдық қалдықтардың көлемі мен құрамы, түзілу жылдамдығы, жіктелуі, жинақтау, жинау, тасымалдау, сұрыптау, залалсыздандыру, қалпына келтіру және жою тәсілдері, коммуналдық қалдықтармен жұмыс істеу жөніндегі қолданыстағы инфрақұрылым туралы мәліметтерді қоса алғанда, ауданда түзілетін коммуналдық қалдықтардың сипаты (сипаттамасы) ұсынылады.

Ауданның негізгі сипаттамалары

Приозерск - Қарағанды облысындағы қала, Сарышаған әскери полигонының әкімшілік орталығы. Балқаш көлінің Қоржынтүбек түбегіндегі Бетпак Дала шөлінде (Аш Далада) Мойынты-Шу темір жолының Сары-Шаған темір жол станциясынан оңтүстік-шығысқа қарай 10 км жерде орналасқан. Қаладан 15 км қашықтықта "Камбала " әскери аэродромы орналасқан.

Приозерск қаласының халық саны 2023 жылдың соңында 11165 адамды құрады.

Жоспарлы кезеңге арналған коммуналдық қалдықтарды басқару бағдарламасын әзірлеу қажеттілігінің негіздемесі.

Бағдарламаны әзірлеу қатты тұрмыстық қалдықтарды жинау, тасымалдау, кәдеге жарату, қайта өңдеу және көму жөніндегі қызметтер кешенінің тиімділігін, сенімділігін , экологиялық және әлеуметтік қолайлылығын арттыру, ҚТҚ қайта өңдеу үлесін ұлғайту, сондай-ақ қалдықтарды қауіпсіз көмуді қамтамасыз ету үшін қажет.

Бағдарлама "Коммуналдық қалдықтарды басқару жөніндегі бағдарламаны әзірлеу бойынша жергілікті атқарушы органдарға әдістемелік ұсынымдарды бекіту туралы" Қазақстан Республикасы Экология және табиғи ресурстар министрінің 2023 жылғы 18 мамырдағы № 154-ө бұйрығына сәйкес жоспарлы кезеңге кемінде 5 жыл мерзімге әзірленеді.

Бағдарлама келесі нормативтік құжаттар негізінде әзірленді:

Қазақстан Республикасының Экологиялық кодексі - 02.01.2021 ж. № 400-VI 05.09.2023 ж. өзгерістер мен толықтырулармен

Коммуналдық қалдықтарды басқару қағидаларын бекіту туралы - Қазақстан Республикасы Экология, геология және табиғи ресурстар министрінің м.а. 2021 жылғы 28 желтоқсандағы № 508 бұйрығы.

Техникалық, экономикалық және экологиялық орындылығын ескере отырып, міндетті түрде бөлек жинауға жататын қалдықтарды бөлек жинауға, оның ішінде қалдықтардың түрлеріне немесе топтарына (түрлерінің жиынтығына) қойылатын талаптарды бекіту туралы - Қазақстан Республикасы Экология, геология және табиғи ресурстар министрінің м.а. 2021 жылғы 2 желтоқсандағы № 482 бұйрығы.

ҚР СТ 3780-2022. Қалдықтар. Коммуналдық қалдықтарды бөлек жинауды ұйымдастыру үшін контейнерлерді орналастыру алаңдарына қойылатын жалпы талаптар.

"Өндіріс және тұтыну қалдықтарын жинауға, пайдалануға, қолдануға, залалсыздандыруға, тасымалдауға, сақтауға және көмуге қойылатын санитариялық-эпидемиологиялық талаптар" санитариялық қағидаларын бекіту туралы - Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің м.а. 2020 жылғы 25 желтоқсандағы № ҚР ДСМ-331/2020 бұйрығы. Және Қазақстан Республикасының аумағында қолданылатын басқа да нормативтік құжаттар.

Коммуналдық қалдықтарды басқару жөніндегі іс - шаралар мынадай Ұлттық стратегияда қаралады: "Көміртегі бейтараптығына қол жеткізу стратегиясы" - Қазақстан Республикасы Президентінің 2023 жылғы 2 ақпандағы № 121 Жарлығы. " Қалдықтарды басқару" бөлімі:

- 1) қалдықтардың түзілу көлемін қысқарту;
- 2) ҚТҚ жинау және сұрыптаумен толық қамтуды жеделдетіп енгізу;
- 3) қайта өңделетін және қордалатын қалдықтардың үлесін ұлғайту.

1. ПРИОЗЕРСК ҚАЛАСЫНДАҒЫ КОММУНАЛДЫҚ ҚАЛДЫҚТАРДЫ БАСҚАРУДЫҢ АҒЫМДАҒЫ ЖАҒДАЙЫН ТАЛДАУ.

1.1. Коммуналдық қалдықтарды басқарудың ағымдағы жағдайын бағалау.

Халықаралық тәжірибеде ҚТҚ жалпы құрамына кіретін, бірақ қайта өңдеу және/немесе көму тәсілімен ерекшеленетін үш "қалдықтар ағынына" сәйкес келетін үш бөлікке жіктеледі.

1. Коммуналдық қалдықтар.

2. Қауіпті ҚТҚ - адам өмірінің нәтижесінде пайда болатын тұтыну қалдықтары, сондай-ақ құрамы мен қасиеттері бойынша қауіпті қалдықтарға жатқызылуы мүмкін түзілу сипаты ұқсас өндіріс қалдықтары. Оларға келесі қалдықтар жатады:

- пайдаланылған батареялар мен аккумуляторлар;
- пайдаланылған электр және электрондық жабдық;
- құрамында сынап бар қалдықтар (люминесцентті шамдар мен термометрлер);
- медициналық және ветеринариялық қалдықтар;
- тұрмыстық химия қалдықтары;
- құрамында асбест бар қалдықтар;

- адам өмірінің нәтижесінде пайда болатын басқа да қауіпті қалдықтар.

3. Басқа ҚТҚ - қауіпті емес және сонымен бірге аралас қалдықтарға жатқызуға болмайтын қалдықтар, өйткені оларды жинау, шығару және кәдеге жарату үшін бірінші ағынға қарағанда басқа тәсілдерді қолдану қажет. "Басқа ҚТҚ" келесі қалдықтарды қамтиды:

- құрылыс қалдықтары;
- ірі көлемді қалдықтар;
- кәдеге жаратуға жататын автомобильдер;
- пайдаланылған автомобиль шиналары;
- ағынды суларды қайта өңдеуден шыққан қалдықтар.

Қарағанды облысының Приозерск қаласында коммуналдық қалдықтарды басқарудың ағымдағы жағдайы бойынша мәліметтер Ұлттық статистика бюросының сайтынан алынды <https://stat.gov.kz/ru> / "Талдау" Ұлттық статистика бюросының ақпараттық талдау жүйесіне <https://taldau.stat.gov.kz/ru>, сондай-ақ жергілікті атқарушы органдар мен қоршаған ортаны қорғау саласындағы уәкілетті органның аумақтық бөлімшесі (Қарағанды облысының экология департаменті) ұсынған деректерден алынды.

Приозерск қаласында жергілікті тұрғындардан коммуналдық қалдықтарды жинауды және шығаруды ұйымдастырумен "Приозерск - Клининг" ЖК айналысады.

1.1-кестеде 5 жыл ішінде жиналған және тасымалданған коммуналдық қалдықтардың көлемі бойынша статистикалық деректер келтірілген.

1.1-кесте. Приозерск қаласы бойынша 2019 жылдан 2023 жылға дейінгі кезеңде жиналған және тасымалданған коммуналдық қалдықтардың көлемі.

Приозерск қаласы	2019	2020	2021	2022	2023
Тонна					
Жиналған коммуналдық қалдықтар	4395	4420	4377	4414	4451

"Приозерск қаласының тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық, жолаушылар көлігі және автомобиль жолдары бөлімі" ММ деректеріне сәйкес жергілікті тұрғындардан коммуналдық қалдықтарды жинау және әкетуді ұйымдастырумен "Приозерск - Клининг" ЖШС кәсіпорны айналысады.

2024 жылдың басында Приозерск қаласында 44 контейнерлік алаң бар. Контейнерлердің жалпы саны - 193 бірлік, оның ішінде қатты тұрмыстық қалдықтарға арналған 191 контейнер және құрамында сынап бар шамдарға арналған 2 контейнер. Қала - 126 бірлік, жеке сектор - 65 бірлік.

Жергілікті халыққа қызмет көрсету үшін коммуналдық қалдықтарды тұрақты әкету арқылы 7 бірлік техника бар. Оның ішінде ГАЗ 53-1 бірлік, манипуляторы бар ГАЗ

3307-2 бірлік, Зил портал-2 бірлік, Зил өзі аударғыш - 1 бірлік, Камаз базасындағы қоқыс тасушы - 1 бірлік.

Приозерск қаласындағы Ұлттық статистика бюросы ұсынған соңғы мәліметтерге сәйкес халық саны 11165 адамды құрайды. Приозерск қаласы бойынша коммуналдық қалдықтардың түзілуі мен жинақталуының бекітілген нормасына сәйкес бір тұрғынға жылына 2,25 м³ келеді. Осылайша, Приозерск қаласы үшін ҚТҚ-ның жобалық жылдық білім беру көлемі - жылына 25121 м³ немесе тәулігіне 69 м³ құрайды.

1.2. Коммуналдық қалдықтардың түзілуі мен жинақталуы бойынша нормативтік базасы бар.

Приозерск қаласы бойынша коммуналдық қалдықтардың түзілу және жинақталу нормаларын бекіту туралы. Қарағанды облысы Приозерск қалалық мәслихатының 2018 жылғы 23 тамыздағы XXII сессиясының № 22/228 шешімі. Қарағанды облысының Әділет департаментінде 2018 жылғы 17 қыркүйекте № 4944 болып тіркелді.

Осы шешімге сәйкес Приозерск қаласының тұрғындары үшін, сондай-ақ мекемелер, кәсіпорындар, балабақшалар, медициналық және басқа да мекемелер үшін қалдықтардың пайда болу нормалары қабылданды. Есептеу бірліктеріне (тұрғыны, орны, қызметкері, баруы және т. б.) сүйене отырып, текше метрде коммуналдық қалдықтардың пайда болуының жылдық нормасы қабылданды.

Приозерск қаласы бойынша қатты тұрмыстық қалдықтарды жинауға, әкетуге және көмуге арналған тарифтерді бекіту туралы. Қарағанды облысы Приозерск қалалық мәслихатының 2020 жылғы 24 маусымдағы № 39/389 шешімі. Қарағанды облысының Әділет департаментінде 2020 жылғы 2 шілдеде № 5921 болып тіркелді.

Абаттандырылған үй иелерінің коммуналдық қалдықтарының пайда болуының жылдық нормасы 1 тұрғынға 1,78 м³, абаттандырылмаған үй иелеріне 1 тұрғынға 2,25 м³ құрайды.

Коммуналдық қалдықтарды шығару тарифі абаттандырылған үй иелері үшін 1 адамға 330,43 теңгені, ал абаттандырылмаған үй иелері үшін 417,68 теңгені құрайды.

1.3. Коммуналдық қалдықтардың морфологиялық құрамы

ҚТҚ морфологиялық құрамы 1.2-кестеде келтірілген.

1.2-кесте. Қалалық жердегі ҚТҚ морфологиялық құрамы.

р/к №	Фракция атауы	жалпы көлемдегі мөлшердің %
1	Тамақ қалдықтары	34
2	Әр түрлі құрамдағы пластик	27
3	Қағаз, картон және қағаз өнімдері	23
4	Шыны	8
5	Металл	3
6	Тоқыма	3

7	Ағаш және өсімдік қалдықтары	1,9
8	Басқа қалдықтар (медициналық, батареялар мен шамдар, тұрмыстық техниканың қалдықтары және т. б.)	0,1

1.4. Приозерск қаласының ҚТҚ полигондары туралы мәліметтер.

Приозерск қаласының аумағында өз қызметін әсер етуге рұқсаты бар және ресімделген жер учаскесі бар 1 қатты тұрмыстық қалдықтар полигоны жүзеге асырады. Полигонның жалпы ауданы - 30 га.

Қалдықтарды көму полигоны (бұдан әрі - полигон) деп экологиялық, құрылыс және санитариялық-эпидемиологиялық талаптарға сәйкес келетін қалдықтарды алып қою ниетінсіз оларды тұрақты орналастырудың арнайы жабдықталған орны түсініледі.

Приозерск қаласының қатты тұрмыстық қалдықтар полигоны өз қызметін 1982 жылдан бастап жүзеге асырып келеді. Бүгінгі таңда ҚТҚ полигоны экологиялық және санитарлық нормаларға толық сәйкес келмейді.

1.3-кестеде әсер етуге рұқсаты бар ҚТҚ полигондарының тізімі берілген.

1.3-кесте. Приозерск қаласының ҚТҚ заңдастырылған полигондарының тізімі

№	Кәсіпорынның атауы (өндірістік алаң)	Пошта мекенжайы (орналасқан жері)	Берілген рұқсаттың нөмірі мен күні	Рұқсаттың қолданылу мерзімі басы-соңы	Ш Р Қ жобасына мемлекеттік экологиялық сараптама қорытындысының нөмірі мен күні	Н Р О жобасына мемлекеттік экологиялық сараптама қорытындысының нөмірі мен күні
1.	Приозерск" " Тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық бөлімі, жолаушылар көлігі, автомобиль жолдары және қаланың тұрғын үй инспекциясы" ММ	101100, Қазақстан Республикасы, Қарағанды облысы, Приозерск Г. А., Приозерск к., Пушкин көшесі, № 16 үй (Приозерск к., 1)	KZ58VCZ007 70594 26.01.2021 ж. Шығарындылар KZ90VCZ007 70600 26.01.2021 ж. Қалдықтар	26.01.2021-31.12.2030 26.01.2021-31.12.2030	KZ58VCZ007 70594 26.01.2021 ж.	KZ90VCZ007 70600 26.01.2021 ж.

1.5. ҚТҚ қалдықтарын жинауға арналған контейнерлердің қажетті санын талдау.

Жүргізілген есептеулерге сәйкес Приозерск қаласында ҚТҚ қалдықтарының пайда болуының жобалық жылдық көлемі жылына 25121 м³ немесе тәулігіне 69 м³ құрайды. Контейнердің стандартты көлемі 0,7 м³. Осылайша, Приозерск қаласының жергілікті

тұрғындарын коммуналдық қалдықтарды жинауға арналған контейнерлермен қамтамасыз ету үшін 2 "құрғақ" және "дымқыл" фракцияларға кемінде 196 контейнер қажет.

ҚТҚ жинауға арналған контейнерлердің қажетті санын есептеу шартты болып табылады, күл қожын жинауға арналған контейнерлерді және қауіптілігі 1-класты қалдықтарға арналған контейнерлерді (құрамында сынап бар шамдар, батареялар) есептемегенде жүргізіледі.

1.6. Биологиялық ыдырайтын қалдықтар

ҚР қолданыстағы заңнамасы ҚТҚ полигондарында биологиялық ыдырайтын қалдықтарды орналастыруға, көмуге тыйым салады ҚР Экологиялық кодексінің 351-бабы.

ҚР Экологиялық кодексінде биологиялық ыдырайтын қалдықтар - анаэробты немесе аэробты ыдырауға ұшырауы мүмкін қалдықтар, оның ішінде бақтардың, саябақтардың, тамақ өнімдерінің, тамақ дайындаудың, тамақ өнеркәсібінің қалдықтарымен салыстыруға болатын қалдықтары, макулатура айқындалады.

Азық-түлік, өсімдік және салыстырмалы қалдықтардан басқа, ауылшаруашылық қалдықтары (мал көңі, құс көңі, малға арналған өсімдік қоқысы), ағынды суларды тазарту қондырғылары сияқты басқа қалдықтар биологиялық ыдырауға ұшырауы мүмкін. Қордаға көң мен шламды өңдеу немесе энергия/биогаз алу да биологиялық ыдырауға негізделген процестер болып табылады.

2021 жылғы 1 қаңтардан бастап Қазақстанда полигондарда тамақ қалдықтарын көмуге тыйым салынды (ҚР Экологиялық кодексі, 351-бап).

ҚР Экологиялық кодексі сондай-ақ ҚТҚ полигондарының операторларын биологиялық ыдырайтын қалдықтарды көму көлемін қысқарту және қоқыс газын жинау мен кәдеге жарату арқылы полигондағы метан шығарындыларын азайтуға міндеттейді (ҚР Экологиялық кодексі, 350-бап).

"Жасыл экономика" тұрғысынан қордалау, биогаз алу әдісі сияқты, ең қолайлы болып табылады.

ҚР қолданыстағы заңнамасында БЫҚ (биологиялық ыдырайтын қалдықтар) қордалауды ұйымдастыру және жүргізу бойынша нақты талаптар мен нұсқаулықтар әлі жоқ. ҚР Экологиялық кодексі жергілікті атқарушы органдарға оларды қайта өңдеу, қордалау, биогаз өндіру және (немесе) өнім немесе энергия өндіру мақсатында пайдалану жөніндегі шараларды қоса алғанда, БЫҚ көмуді қысқарту жөніндегі іс-шараларды ұйымдастыруды ғана ұйғарады.

Қордалау

Тұйық циклды экономика тұрғысынан көрнектілердің бірі өнімді қайта өсіру үшін қорданы одан әрі қолдана отырып, қалдықтарды қордалау әдісі болып табылады.

Бұл әдіс микроорганизмдердің (бактериялар, зөңдер), сондай-ақ жәндіктердің әсерінен органикалық заттардың табиғи ыдырау процесіне негізделген.

Қордалау - салыстырмалы түрде арзан және процестің қарапайымдылығына байланысты әлемдегі ең көп таралған БЫҚ өңдеу әдісі.

Алынған өнім - қорда азот, калий, кальций, фосфор және басқа да өсімдік қоректік заттардың көзі болып табылады. Сондай-ақ, қорда топырақтың құрамы мен құрылымын жақсарту үшін қолданылады, бұл топырақтың біртіндеп тозуы жағдайында Қарағанды облысы үшін өзекті.

Процесс экзотермиялық (жылу шығарумен), сондықтан ауыл шаруашылығы мен тамақ қалдықтарын қордалау кезінде патогенді микроорганизмдер ішінара залалсыздандырылады және арамшөптер жойылады.

Микроорганизмдер шығаратын жылу (+70°C дейін) суық мезгілде қордалау жүргізуге мүмкіндік береді, ал қорданың пісетін кезеңі 2-3 аптаға артады.

Қордалау тығыздалған және бетондалған топырағы бар ашық немесе жабық жерлерде болуы мүмкін. Бүгінгі таңда Қазақстанда қордалы алаңдары бойынша бекітілген стандарт жоқ.

Жабық аумақтар ылғалдылық пен температураны ішінара бақылауға мүмкіндік береді, бұл ашық ауада қиындық тудырады.

Биогаз алу

Қазақстан үшін парниктік газдарды төмендетудің басымдылығын ескере отырып, БЫҚ өңдеу кезінде биогазды ұстау технологиясы өте өзекті болып табылады.

Биогаз қондырғылары (БГҚ) немесе станциялар (БГС) - биомассаның сутегі немесе метан ашыту арқылы алынатын газды, негізінен метанды өндіруге арналған жабдық.

БГҚ қызметінің негізгі өнімі биогаз және дигестат (ашытудан кейінгі БЫҚ қалдықтары) болып табылады.

Биогазды автомобиль отыны ретінде пайдалану үшін оны дайындау керек. БЫҚ басқару жүйесін ұйымдастырудың құрамдас бөліктерінің бірі биоотын алу болуы мүмкін. Тиісті норматив қазірдің өзінде бар ("Биоотын өндірісі мен айналымын мемлекеттік реттеу туралы" 2010 жылғы 15 қарашадағы № 351-IV ҚР Заңы).

Биогаз қондырғыларын әлемде кеңінен қолдану, негізінен, энергияны өндіру және БЫҚ ыдырау кезінде пайда болатын метанның шығуын бақылау мүмкіндігіне байланысты (метан өзінің парниктік қасиеттері бойынша көмірқышқыл газынан едәуір асып түседі).

БГҚ-да алынатын энергия жаңартылатын болып табылады және ЖЭЖ бойынша тиісті заңнамаға сәйкес келеді.

Қазақстан өзінің төмен көміртекті даму жөніндегі міндеттемелері шеңберінде 2060 жылға дейін көміртекті бейтараптыққа қол жеткізу жөніндегі ұлттық Доктринаны (

стратегияны) әзірледі. Стратегияның мақсаттарына сүйене отырып, атмосфераға парниктік газдар шығарындыларын барынша азайтатын технологияларды қолдану қажет.

КЕГОК (Kazakhstan Electricity Grid Operating Company "KEGOC") деректеріне сәйкес, БЫҚ пайдаланатын станция өндіретін электр энергиясын - "Агрофирма Курма" ЖШС сатты. Бұл Қарағанды облысы Абай ауданында орналасқан құс фабрикасы. Белгіленген қуаттылығы 1.07 МВт станция 2018 жылы пайдалануға берілді, орташа жылдық өндіру - 4800 мың кВт/сағ.

Қазақстанда биогаз станцияларын тазарту құрылыстарының көңін немесе тұнбасын өңдеу үшін пайдаланатын бірнеше кәсіпорын бар.

- "Су ресурстары-Маркетинг" ЖШС (Шымкент қ.) Шымкент су арнасында биогаз қондырғыларын пайдаланады және шамамен 400 кВт/сағ энергия алады.

- "Волынский" агроөнеркәсіптік кешені (Қарағанды облысы)

шошқа шаруашылығының ағынды суларын өңдеуге арналған биогаз қондырғыларын пайдаланады. Жылына қалдықтардан 2 млн текше метрден астам биогаз, 3650 МВт электр және 4197 МВт жылу энергиясы, сондай-ақ тәулігіне 10 тонна микробиологиялық тыңайтқыш алынады. Барлық өндірілген электр энергиясы шошқа кешенінің өз қажеттіліктеріне жұмсалады.

- "Караман-К" ЖШС (Қостанай облысы) көнді пайдаланады, мәлімделген қуаты 0,35 МВт.

Қалдықтарды есепке алу инвестициялық процестер үшін де, қабылданған әрекеттердің тиімділігін бағалау үшін де стратегиялық шешімдерді бағалау және қабылдау үшін өте қажет. Сондай-ақ өндіретін БЫҚ түрлері мен көлемі туралы ақпарат қоршаған ортаға ағымдағы және ықтимал залалды бағалауға мүмкіндік береді.

2. МАҚСАТТАР, МІНДЕТТЕР ЖӘНЕ НЫСАНАЛЫ КӨРСЕТКІШТЕР

2.1. Бағдарламаның мақсаттары мен міндеттері.

Бұл бағдарламаның мақсаты - коммуналдық қалдықтардан пайда болатын қоршаған ортаға жүктемені азайту, қалдықтардың пайда болу мөлшерін азайту, қайталама ресурстардың өндірілуін арттыру, коммуналдық қалдықтарды пайдалану тиімділігін арттыру және полигондарда сақталатын қалдықтардың үлесін азайту тәсілдерін ұсыну.

Қалдықтарды басқару Қазақстан Республикасы Экологиялық Кодексінің 19-бөлімімен регламенттеледі.

Қалдықтарды басқару саласындағы негізгі қағидалар 328-бапта сипатталған:

- иерархия принципі;
- көзге жақындық принципі;
- қалдықтарды дайындаушының жауапкершілік принципі;
- қалдықтарды өндірушілердің кеңейтілген міндеттемелері.

ҚР ЭК 329-бабына сәйкес иерархия қағидаты қалдықтармен жұмыс істеу жөніндегі мынадай шараларды білдіреді:

1. Қалдықтардың пайда болуын болдырмау;
2. Қалдықтарды қайта пайдалануға дайындау;
3. Қалдықтарды қайта өңдеу;
4. Қалдықтарды кәдеге жарату;
5. Қалдықтарды жою.

Бағдарламаның мақсатына және қалдықтар иерархиясының принципіне сүйене отырып, бағдарламаның келесі міндеттері ұсынылады:

- Тауарларды орау санын азайту, сату жүйелерін оңтайландыру, ұтымды тұтынуды насихаттау есебінен коммуналдық қалдықтардың түзілу көлемін қысқарту;

- "Көзде" қалдықтарды сұрыптау - қалдықтармен жұмыс істеу саласындағы тиімділікті арттыру және экологиялық заңнамаға сәйкестігі;

- Биоқордалау немесе биогаз алу немесе энергетикалық кәдеге жарату үшін қалдықтардың органикалық бөлігін пайдалану;

- ҚР экологиялық және санитарлық-эпидемиологиялық заңнамасының талаптарына сәйкес коммуналдық қалдықтардың қалдығын сақтау;

- Құрылыс қалдықтарын пайдалану;

- Полигондардың пайдаланылған карталарын қалпына келтіру.

2.2. Қойылған мақсаттар мен міндеттерге жолдары неғұрлым тиімді және экономикалық негізделген әдістермен қол жеткізу.

1. Коммуналдық қалдықтардың түзілу көлемін қысқарту жөніндегі міндетке халықтың экологиялық жауапкершілігі мен қаржылық сауаттылығын арттыру деңгейінде ғана қол жеткізуге болады. Яғни, бұл мақсатқа сату құрылымы өзгерген кезде (орауыш материалдар санының едәуір азаюын, айналым контейнерлерін енгізуді, салмақ тауарларын сату құрылымының өзгеруін және т.б.) және өздігінен сатып алу минимумға дейін азайған кезде халықтың экологиялық жауапкершілігін арттыру және халық қалдықтарды азайтуға ұмтылған кезде қол жеткізуге болады. Бұған экология және жаратылыстану сабақтарында, сондай-ақ қаржылық сауаттылықты арттыру сабақтарында оқушыларды оқыту бағдарламаларын енгізу арқылы қол жеткізуге болады. Сондай-ақ, халық арасында қалдықтардың пайда болуын және саналы тұтынуды азайтудың экологиялық насихатын арттыру қажет.

2. "Пайда болу көзінде" қалдықтарды сұрыптауды ұлғайту жөніндегі міндетке қол жеткізу үшін коммуналдық қалдықтарды бөлек жинауды енгізу қажет. Қазақстан Республикасының экологиялық заңнамасына сәйкес (Қазақстан Республикасы Экология, Геология және табиғи ресурстар министрінің м. а. 2021 жылғы 2 желтоқсандағы № 482 – "Техникалық, экономикалық және экологиялық орындылығын ескере отырып, міндетті түрде бөлек жинауға жататын қалдықтарды бөлек жинауға,

оның ішінде қалдықтардың түрлеріне немесе топтарына (түрлерінің жиынтығына) қойылатын талаптарды бекіту туралы" бұйрығы, сондай-ақ Қазақстан Республикасы Экология, геология және табиғи ресурстар министрінің м. а. 2021 жылғы 28 желтоқсандағы № 508 – "Коммуналдық қалдықтарды басқару қағидаларын бекіту туралы" бұйрығы) коммуналдық қалдықтарды 2 фракцияға – "Құрғақ" және "Дымқыл" бөлуге арналған контейнерлік алаңдарды, контейнерлерді жайластыру қажет. Қалдықтарды бөлек жинау бойынша халықпен түсіндіру және ақпараттық жұмысты ұйымдастыру қажет.

3. Коммуналдық қалдықтар полигондары, Қазақстан Республикасының экологиялық заңнамасына сәйкес, қалдықтардың пайдалы компоненттерін қосымша толық алу үшін қосымша сұрыптау кешендерімен, шредерлермен және ұсақтау қондырғыларымен жарақтандырылуы, кейіннен оларды пайдаланылуы немесе қайталама шикізатты мүдделі өндірушілерге берілуі тиіс. Бұл ретте қалдықтарды қолмен сұрыптау үлесін азайту қажет.

4. Органикалық қалдықтар (тамақ қалдықтарын қоса алғанда) биогазды қордалауға немесе алуға, содан кейін жағуға бағытталуы керек. Жеткілікті техникалық-экономикалық негіздемемен және қолда бар техникалық мүмкіндіктермен органикалық, сондай-ақ сұрыптау мүмкін емес қалдықтарды энергетикалық кәдеге жарату мүмкін.

5. Алдын ала өңдеуден (ұсақтаудан) кейін полигонның қажеттіліктері үшін инертті қалдықтарды (кұрылыс қалдықтары, фаянс, керамика, күл қожы және т.б.) пайдалану.

6. Егер қалдықтардың қалдығын энергетикалық кәдеге жарату көзделмесе, ол ҚР экологиялық және санитарлық-эпидемиологиялық заңнамасының талаптарына сәйкес ҚТҚ полигонына орналастырылуы (сақталуы) тиіс.

7. Толтырылған полигон карталары әзірленген қалпына келтіру жобаларына сәйкес қалпына келтіруге ұшырауы тиіс.

3. БАҒДАРЛАМАНЫҢ НЫСАНАЛЫ КӨРСЕТКІШТЕРІ

Бағдарламаның мақсаттары мен міндеттеріне сүйене отырып, бағдарламаның мынадай нысаналы көрсеткіштерін белгілеу ұсынылады.

3.1-кесте. Приозерск қаласының коммуналдық қалдықтарды басқару бағдарламасының нысаналы көрсеткіштері.

р/к №	Көрсеткіштің атауы	Өш.бірл.	Жоспарлы кезең					
			Шығ. мәні	2024	2025	2026	2027	2028
	Балалар мен жасөспірімдерге тұрмыстық деңгейде ресурстар							

4	Коммуналдық қалдықтардың және олардың құрамдас бөліктерінің стихиялық үйінділерін табу және жою	анықталғандардан %	90	100	100	100	100	100
5	Пайдалану және қайта өңдеуге беру арқылы қалдықтарды сақтауды азайту	ағымдағы жылдың көрсеткіштерінен % қайта өңдеу	0	-	-	10	20	30
6	Құрылыс қалдықтарының пайдалану	пайдалану болудан %	0	-	-	-	10	15

4. НЕГІЗГІ БАҒЫТТАР, ҚОЙЫЛҒАН МАҚСАТТАР МЕН МІНДЕТТЕРГЕ ҚОЛ ЖЕТКІЗУ ЖОЛДАРЫ.

Коммуналдық қалдықтармен жұмыс істеу бойынша нысаналы көрсеткіштерге қол жеткізу үшін іс-шаралардың нақты бірізділігі мен уақтылы іске асырылуын құру қажет.

Экологиялық ағарту және экологиялық мәдениетті арттыру мақсаттарына қол жеткізу үшін ресурстарды үнемдеу және "саналы тұтыну" қажеттілігін, қосымша қаптамадан бас тартуды және ұзақ мерзімді сапалы тауарлардың пайдасына таңдауды қамтитын әлеуметтік бағыттағы роликтер жасау қажет. Бұл бейнероликтерді жергілікті телеарналарда негізгі хабар тарату арасында орналастыру, сондай-ақ әлеуметтік желілерді, жергілікті танымал жұртшылықты және жаңалықтар арналарын тарту қажет.

Қосымша қалдықтардың пайда болуына жол бермеуді, сұрыптауды, сондай-ақ қоқысты таратуға жол бермеуді "ақылға қонымды тұтынуды" насихаттау міндетті түрде қосымша және мектептен тыс білім беру бағдарламасына енгізілуі тиіс. Осы тақырып бойынша іс-шаралар білім беру мекемелерінде тұрақты негізде ұйымдастырылуы тиіс.

ҚТҚ қалдықтарын бөлек жинау бойынша нысаналы көрсеткішке қол жеткізу үшін жергілікті халықты 2 фракцияға – "құрғақ" және "дымқыл" көзден қалдықтарды бөлек жинауға арналған контейнерлері бар контейнерлік алаңдармен қамтамасыз ету қажет.

Жер учаскелерін ресімдей отырып, контейнерлік алаңдарды орналастыру схемаларын әзірлеу.

Көппәтерлі тұрғын үй секторындағы коммуналдық қалдықтарды жинау және уақытша сақтау алаңында контейнерлердің мынадай түрлері белгіленуі тиіс:

Азық-түлік және органикалық қалдықтарды жинауға арналған "дымқыл" қалдықтар фракциясына арналған контейнерлер.

"Құрғақ" фракцияға арналған контейнерлер-коммуналдық қалдықтардың ластанбаған пластикалық компоненттері, картон, қағаз, шыны және сынған айналлар, металдар және осы құрамдас бөліктерден күрделі бұйымдар, сондай-ақ тоқыма.

Жеке сектор тұрғындары үшін контейнерлік алаңдарды жайластыру күл қожын жинауға арналған қосымша резервуар / контейнер құрылғысымен жүргізілуі тиіс. Немесе қызмет көрсететін қоқыс шығарушы ұйымның мүдделерін ескере отырып және тиеу техникасының габариттерін ескере отырып, жергілікті халықтың жақындауына ыңғайлы болу үшін үш жағынан қоршалған жеке алаңды көздеу.

Қауіптілігі 1-класты қалдықтар үшін (құрамында сынабы бар шамдар, батареялар) қолда бар контейнерлер пайдалануға берілсін, қажет болған жағдайда қосымша контейнерлер сатып алынсын. Жергілікті тұрғындарды контейнерлердің орналасқан жерін көрсете отырып, осы контейнерлердің жұмыс істеуі туралы үнемі хабардар ету.

Приозерск қаласында және оның жағалау аймақтарында туризмнің белсенді дамуына байланысты туристік орталықтарда, демалыс аймақтарында, сауықтыру орталықтарында және т. б. қалдықтарды басқаруға ерекше назар аударған жөн.

Рекреациялық аймақтардағы коммуналдық қалдықтарды басқарудағы қазіргі жағдай нашар дамыған. Туристік аймақтарда ҚТҚ қалдықтарын жинауға арналған контейнерлер жеткіліксіз.

ҚР СТ 3780-2022 "Қалдықтар. Коммуналдық қалдықтарды бөлек жинауды ұйымдастыру үшін контейнерлерді орналастыру алаңдарына қойылатын жалпы талаптар", санитариялық-эпидемиологиялық талаптарына және қала құрылысы нормаларына сәйкес, нұсқаушы таңбалауды салумен қалдықтарды бөлек жинауға арналған контейнерлері бар контейнерлік алаңдарды орналастырудың нақты схемасын әзірлеу қажет.

Қалалық жағажай аумағында және рекреациялық аймақтағы басқа туристік аймақтарда қалдықтарды бөлек жинау туралы үгіт-насихат жүргізу.

Коммуналдық қалдықтармен жұмыс істеу саласындағы қызметті жүзеге асыру үшін қажетті мамандандырылған техниканы ресімдеуге және сатып алуға ақшалай қаражат бөле отырып, гранттарды қарастыру. "Жасыл Даму" АҚ-ның өнім (тауар) қалдықтарын кешенді басқарудың бірыңғай жүйесін құруға және осы қалдықтарды бизнесті кеңінен тарта отырып, қоқыс өңдеу саласын инфракұрылымдық дамытуға жәрдемдесетін "жасыл" технологияларды енгізуді іске асыратын қайталама шикізат ретінде айналымға тартуға ұсынылатын шарттарын қарастыру.

Биологиялық ыдырайтын қалдықтармен проблеманы шешу үшін ҚТҚ полигондарында азық-түлік және басқа да органикалық қалдықтарды (мысалы, ауыл шаруашылығы қалдықтары, көң) биокордалауды немесе экологиялық талаптарды сақтай отырып, осындай қалдықтарды энергетикалық кәдеге жаратуды көздеу қажет.

Құрылыс қалдықтарын қабылдау және кәдеге жарату үшін (оларды коммуналдық қалдықтар полигондарында орналастыруға экологиялық заңнамамен тыйым салынғандықтан) қосымша желілерді - немесе қолданыстағы полигондарда немесе жаңа кәсіпорындарда – қабылдау алаңдарымен, фракцияларға және қорытынды өнім қоймаларына бөлу үшін ұсатқыштармен және еектермен жарақтандырылған, кейіннен алынған материалдарды полигонның өз қажеттіліктеріне пайдалана отырып (пайдаланылған карталарды қабатты оқшаулау немесе қалпына келтіру кезінде) немесе үшінші тарап тұтынушыларына босату үшін қосымша желілерді жайластыру қажет.

5. ҚАЖЕТТІ РЕСУРСТАР

Бағдарламаны қаржыландыру көздері жергілікті бюджет, оның ішінде ҚР Экологиялық кодексінің 29-бабына сәйкес тікелей шетелдік және отандық инвестициялар, өндірушілердің (импорттаушылардың) кеңейтілген міндеттемелерінің операторы (388-баптың 1-тармағының 10) тармақшасына сәйкес кәдеге жарату төлемі түрінде оның банктік шотына өндірушілер мен импорттаушылардан түскен қаражаттан) болуы мүмкін немесе донор елдердің гранттары, екінші деңгейдегі банктердің несиелері және қалдықтарды жинау және кәдеге жарату жөніндегі кәсіпорындар немесе қоғамдық ұйымдар тартуы мүмкін Қазақстан Республикасының заңнамасында тыйым салынбаған басқа да көздер.

6. БАҒДАРЛАМАНЫ ІСКЕ АСЫРУ ЖӨНІНДЕГІ ІС-ШАРАЛАР ЖОСПАРЫ.

Приозерск қаласы үшін коммуналдық қалдықтарды басқарудың 2024-2028 жылдарға арналған бағдарламасын іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспары.

6.1-кесте. Бағдарламаны іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспары.

р/к №	Іс-шараның атауы	Аяқтау нысаны	Орындауға жауаптылар	Орындау мерзімі	Болжамды шығыстар (мың теңге)/қосымша көздер (мың теңге)					Қаржыландыру көздері	Іс-шарадан күтілетін экологиялық әсер*
					2024 жыл	2025 жыл	2026 жыл	2027 жыл	2028 жыл		
	Әлеуметтік желілер										Халықтың экологиялық мәдениеті мен әлеумет

3	схемаларын әзірлеу. Контейнерлік алаңдар үшін жер учаскелерін ресімдеу.	Орналыстыру схемасы. Жер учаскелеріне Акт	Жергілікті атқарушы органдар	2025		2700				Жергілікті бюджет	
5	ҚТҚ қалдықтарын, сондай-ақ күл қожын және қауіптілігі 1-класты қалдықтарды бөлек жинау үшін қосымша контейнерлер сатып алу	Жұмыстарды қабылдау актісі	Жергілікті атқарушы органдар	2025-2026		2100	2600			Жергілікті бюджет	ҚТҚ қалдықтарын сұрыптау, қайта өңдеу үлесін ұлғайту. Сактаудың төмендеуі.
6	Рекреациялық жүктеме орындағында (қалалық жағажайлар, жағалау аймақтары) қосымша контейнерлік алаңдарды орналыстыру	Орналыстыру схемасы	Жергілікті атқарушы органдар	2025		1800				Жергілікті бюджет	Экологиялық жағдайды жақсарту, қоршаған ортаның ластануын болдырмау, өмір сүруге қолайл

	схемаларын әзірлеу									ы жағдай жасау
7	Жүктеме с і жоғары рекреациялық аймақтарда (қалалық жағажайлар, туристер белсенді баратын орындар) " құрғақ" / " дымкыл " фракциялары бойынша қалдықтарды бөлек жинауға арналған контейнерлер орнатырып, қосымша контейнерлік алаңдар салу	Пайдалануға беру актісі	Жергілікті атқарушы органдар.	2025-2026		3500	4100		Жергілікті бюджет	Экологиялық жағдайды жақсарту, қоршаған ортаның ластануын болдырмау, өмір сүруге қолайлы жағдай жасау
8	Мамандандырылған қоқыс шығару	Пайдалануға	Жергілікті атқарушы органдар				32000		37000	Тиеу және тасыма лдау кезінде қалдық

	техникасын сатып алу	беру актісі	р . Басқарушы ұйым	2026-2028					Жергілікті бюджет	тардың таралуы азайту.
9	Құрылыс қалдықтарын құрайтын ұсақтау және сұрыптау жабдықтарын сатып алу	Пайдалануға беру актісі	Жергілікті атқарушы органдар . Басқарушы ұйым	2027-2028			3900	4350	Жергілікті бюджет	Құрылыс қалдықтарын қайталама шикізат ретінде пайдалануға дайындау
10	Коммуналдық қалдықтар полигондарында тамақ және басқа да органикалық қалдықтарды кәдеге жарату технологиясын таңдау және енгізу	Пайдалануға беру актісі	Жергілікті атқарушы органдар . Басқарушы ұйым	2025-2026		700	800		Жергілікті бюджет	Парниктік газдарды азайту. Үйінді газының концентрациясының төмендеуі.
11	Қауіптілігі 1-класты қалдықтарды жинауға арналған барктейнерлерді жөндеу	Пайдалануға беру актісі	Жергілікті атқарушы органдар	2025		400			Жергілікті бюджет	

15	нда қайталама шикізат жинау пунктін ұйымдастыру	Пайдалануға беру актісі	Жергілікті атқарушы органдар.	2025-2028				2400		3100	бюджет · Кәсіпорынның меншікті қаражаты	ҚТҚ сұрыптау және қайта өңдеу үлесін ұлғайту
16	Құрылыс коқыстарын шығару	Орындалған жұмыстар актісі	Жергілікті атқарушы органдар.	2024-2028	1000						Жергілікті бюджет	Айналының ластануының алдын алу.

© 2012. Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің «Қазақстан Республикасының Заңнама және құқықтық ақпарат институты» ШЖҚ РМК